

ВІДЗИВ ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію ФАНТА МИКОЛИ ОЛЕКСАНДРОВИЧА
«Складнопідрядне речення з підрядним часу в ранньонововерхньонімецькій мові: структурний та функціональний аспекти»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Теоретичні та емпіричні надбання української лінгвістики ХХІ століття, зокрема історичної германістики (Буніятова І.Р., Долгополова Л.А., Левицький В.В., Михайленко В.В., Шевченко І.С.), призвели до появи численних розвідок, у яких автори намагаються не лише описати мовне явище, а й подати можливо прозоре тлумачення його природи, використовуючи як традиційний так і новітній методологічний інструментарій. Українська школа історичної германістики поповнює свої лави молодими вченими, які сміливо беруться за вирішення спірних, проблемних питань граматики, синтаксису зокрема. Зусилля, які спрямовують автори на відродження історичної науки про мову, сприяють тим самим зміцненню позицій української мовознавчої традиції у європейських лінгвістичних колах.

Серед таких розвідок помітно виокремлюється дисертаційне дослідження Фанта Миколи, який зробив вдалу спробу по-новому висвітлити природу складнопідрядного речення, використовуючи при цьому традиційний дослідницький апарат та новітні процедури вивчення цього мовного явища (власне, окремі положення теорії Принципів та Параметрів у рамках генеративної парадигми). Застосування останніх на матеріалі текстів ранньонововерхньонімецького періоду дало змогу автору послідовно і прозоро пояснити структурну та функціональну природу цих речень та виокремити парадигму часових показників у зазначений період. Таке надбання, без сумніву, можна вважати *особистою заслугою* дисертанта для науки України.

Беззаперечні також *новизна й актуальність* поданого дослідження, адже отримані результати заповнюють ті лакуни у науці про мову, які до цього часу

залишалися нез'ясованими або отримували неоднозначне тлумачення. Аналіз ранньонововерхньонімецьких складнопідрядних речень передбачив *комплексну методика* дослідження, яка дозволила автору здійснити ґрунтовний аналіз структури та функцій цих речень, визначити головні типи формальних маркерів підрядних речень часу, з'ясувати рівень відповідності структури складного речення певному жанру тексту. При цьому, дисертантом доцільно використано поняття 'динамічної синхронії', коли досліджуване явище характеризується відносною стабільністю на початку досліджуваного періоду та зазнає інтенсивних якісних зрушень наприкінці періоду. Це положення підтверджено аналізом фактичного матеріалу та унаочнено кількісними показниками в таблицях.

Знайомство з авторефератом та публікаціями автора, які повністю адекватно відбивають зміст дисертації, наштовхнуло нас на думку про *важливість* цієї роботи для історичної лінгвістики, адже синтаксичні дослідження, які завжди були консервативними у своєму розвитку, отримують нове тлумачення у таких дослідженнях. Положення, що виносяться на захист, корелюють з основним змістом роботи та загальними висновками.

Суцільне обстеження 7000 сторінок ранньонововерхньонімецьких текстів різних жанрів та вибірка з них 3000 синтаксичних одиниць підтверджують достовірність отриманих теоретичних та практичних результатів.

Уміння дисертанта по науковому дискутувати, робити припущення та виводити власні висновки підтверджуються у тексті на с.28, с.53, с.83, с.96, с.101, с.109 тощо. Широкий аналітичний огляд існуючих підходів у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві до проблеми природи складного речення, та підрядного речення часу зокрема, слугує підтвердженням ґрунтовної лінгвістичної підготовки автора.

Визначальною рисою дослідження вважаємо новий авторський підхід до інтерпретації структури складнопідрядного речення з підрядним часу з урахуванням рівня інтегрованості підрядної одиниці в головну та наповнення лівої периферії підрядних складових. Власне, 3 розділ дисертації містить

самостійні авторські висновки про остаточне закріплення рамкової структури підрядного речення у досліджуваній період, про збільшення рівня інтегрованості підрядних одиниць у матричні, про закономірності функціонування загальночасових та спеціальночасових сполучників (власне, що загальночасові сполучники є перехідною ланкою між установленням їх сурядної та підрядної природи, а спеціальні часові сполучники мають здатність до встановлення таксисних значень передування, одночасності та слідування).

Заслужовує на увагу аналіз процесу граматикизації сполучників часу, що засвідчив авторську класифікацію цих одиниць залежно від джерела граматикизації (с.137), пояснення зміни напряму граматикизації (с.138-140) та домінування показника варіативності сполучників у досліджуваній період (с.141).

Позитивно поціновані нами також результати 4 розділу дисертації, у якому Фант М.О. виокремлює та аналізує 4 процеси унормування німецької мови у царині складнопідрядних речень з перевагою кількісного та якісного скорочення лівої периферії підрядного речення, натомість кількісного розширення системи часових сполучників. *Цінним* у поданому дослідженні є класифікація функцій (всього 6, підрзд. 4.2.), що виконує складнопідрядне речення у текстах різних жанрів, а також визначення рівня комунікативної автономності підрядного речення залежно від типу часового сполучника, яким останнє вводиться у структуру головного речення.

Подані в обох розділах таблиці, рисунки та діаграми-дерева однозначно унаочнюють результати дослідження, які можуть слугувати тлом для *подальших наукових пошуків* у площині історичного синтаксису, зокрема, для аналізу інших типів підрядних речень та, можливо звернення до більш ранніх історичних періодів.

Попри цінність вищезазначеного, усе ж залишається відкритим певне коло питань, які вимагають дискусії, уточнення, спростування або коригування.

Так, на с. 70 зазначені основні елементи структури складнопідрядного речення, серед яких внутрішня і зовнішня топологія. Проте, *визначення*

поняття 'топология' не надано. Як математичний термін, він позначає 'неперервність', а яка суть його як мовознавчого терміна? Хто його автор? З'ясування різниці між 'внутрішньою' і 'зовнішньою' топологією також викликає певний сумнів, адже обидва поняття передбачають позиційний критерій підрядного речення стосовно головного.

Не чітким, на нашу думку, є розмежування часових показників. Зокрема, на с.72 (реч. 7) *und* визначається як сполучник, а на с.75 цей елемент називається вже конектром (чому це не сурядний сполучник?). Далі, на с.78 *und* вже визначений як маркер підрядності. На цій же сторінці автор вводить поняття 'модифікатора сполучника часу', але далі по тексту *він не використовується*. Може тоді варто було б долучити його до загальної групи часових показників або зовсім не згадувати.

На с.83 нами помічено два твердження 'позиція конектора...' та 'проте якщо конектор...', які не суперечать одне одному, навпаки є тотожними, але вони розділені протиставним 'проте'. Ймовірно, інший зміст мав би бути вкладений у друге твердження. Схожу думку з тотожними твердженнями знаходимо на с.92, де твердження а) 'підрядна клауза не належить до ад'юнктив головної клаузи...' є тотожним твердженню б) 'підрядна клауза не сприймалася як складова головної клаузи... '.

Нечітким, як ми вважаємо, є розмежування понять 'кінцевої' і 'прикінцевої' позиції дієслова. Немає прозорих прикладів для їх ілюстрації.

У підрзд. 3.2. на рис. 3.4. подано часову перспективу складної клаузи, проте *ні автора, ні пояснення змісту її елементів не надано*, хоч далі по тексту ця схема успішно застосовується. Без авторства є також рисунки 1.3. і 1.4. (с.26).

На с.161 (підрзд. 4.2.) автором виокремлена ініціальна функція складнопідрядного речення., проте, нам *видається не коректним вживання слова 'ініціальна'*, адже це швидше передбачає позицію, а функція не може займати будь-яких позицій. Можливо, було б доречніше назвати її функцією топікалізації клаузи?

Як і будь-яке ґрунтовне дослідження, дисертація Фанта М.О. не позбавлена *технічних та мовних помилок* (с.57, с.73, с.80, с.125). Трапляється вживання *росизмів* (с.62, с.50, с.34, с.31). *Бажано* було зробити *наскрізну нумерацію* прикладів по всій роботі, що б полегшило сприйняття їх аналізу та читання тексту роботи.

Проте зазначені вище зауваження ніяк не зменшують цінності поданої до розгляду дисертації. Навпаки, запропонована методика дослідження складнопідрядного речення з підрядним часу, поєднана з оригінальним авторським підходом, потужний фактичний корпус та солідна кількість теоретичних джерел дає підставу вважати дисертацію Фанта М.О. унікальною, ґрунтовною й завершеною працею.

У *загальнотеоретичному* плані робота дає цінний матеріал щодо динаміки розвитку та природи досліджуваного явища на тлі основних принципів лінгвістики. Безсумнівним є і *практичне* застосування результатів проведеного дослідження в курсі історії німецької мови, загального мовознавства, теоретичної граматики та інших мовних дисциплін

Отже, подана до розгляду робота повністю відповідає вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, і може бути представлена до публічного захисту на спеціалізованій вченій раді. Автор роботи, Фант Микола Олександрович, заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови..

Офіційний опонент -
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
Кіровоградського державного
педагогічного університету імені
Володимира Винниченка

Снісаренко І.Є.

Свідомо засвідчується
Вчений секретар

С. В. Олександрович